

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نام درس

تاریخ قرآن

سرفصل جلسات

استاد

دکتر محمد علی لسانی

تنظیم:

آموزش‌های آزاد مرکز آموزش الکترونیکی دانشگاه قرآن و حدیث

فروردین ۱۳۹۵

فهرست

۳.....	جلسه اول
۳.....	کلیات
۴.....	جلسه دوم
۴.....	معنای وحی و نزول آن بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)
۵.....	جلسه سوم
۵.....	لوازم زبان‌شناختی وحی و بررسی شبهاتی پیرامون وحی
۶.....	جلسه چهارم
۶.....	نزول قرآن
۷.....	جلسه پنجم
۷.....	اسباب نزول قرآن کریم
۸.....	جلسه ششم
۸.....	آیات و سوره‌های مکی و مدنی
۹.....	جلسه هفتم
۹.....	کتابت قرآن کریم
۱۰.....	جلسه هشتم
۱۰.....	جمع قرآن کریم (۱)
۱۱.....	جلسه نهم
۱۱.....	جمع قرآن کریم (۲)
۱۲.....	جلسه دهم
۱۲.....	اصلاح شیوه نگارش قرآن
۱۳.....	جلسه یازدهم
۱۳.....	قرائت قرآن کریم (۱)
۱۴.....	جلسه دوازدهم
۱۴.....	قرائت قرآن کریم (۲)
۱۵.....	جلسه سیزدهم
۱۵.....	قرائت قرآن کریم (۳)
۱۶.....	جلسه چهاردهم
۱۶.....	مروری بر مباحث پیش‌گفته

جلسه اول

کلیات

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ تعریف عبارت تاریخ قرآن؛
- ✓ جایگاه تاریخ قرآن در میان دیگر دانش‌های قرآنی؛
- ✓ پیشینه نگارش‌ها در زمینه تاریخ قرآن.

فیلم معارفه درس

اهداف درس

تعریف عبارت «تاریخ قرآن»

الف) معنای لغوی

ب) معنای اصطلاحی

جایگاه دانش تاریخ قرآن در هندسه دانش‌های قرآنی

پیشینه نگارش‌ها در زمینه تاریخ قرآن (۱)

پیشینه نگارش‌ها در زمینه تاریخ قرآن (۲)

چکیده

جلسه دوم

معنای وحی و نزول آن بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ معنای واژه «وحی»؛
- ✓ زمان و مکان آغاز نزول وحی بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)؛
- ✓ پیشینه وحی؛
- ✓ چگونگی نزول وحی بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله).

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

درآمد

معنای وحی

الف) معنای لغوی

ب) معنای اصطلاحی

ارکان وحی

معانی و کاربردهای وحی در قرآن

زمان و مکان آغاز وحی بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

پیشینه وحی

صورت‌های گوناگون وحی بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

چکیده

جلسه سوم

لوازم زبان شناختی وحی و بررسی شبهاتی پیرامون وحی

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ چگونگی برقراری ارتباط وحیانی میان خداوند و پیامبر اکرم (ص)؛
- ✓ شبهاتی درباره وحی و پاسخ به آنها؛
- ✓ پدیده انقطاع وحی.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

درآمد

لوازم زبان شناختی وحی بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

بررسی شبهاتی پیرامون وحی

وحی، حاصل نبوغ اندیشه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

پاسخ قرآن به این شبهه

قدرت پیامبر در تمایز میان وحی و القانات شیطانی

انقطاع وحی

چکیده

جلسه چهارم

نزول قرآن

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ دیدگاه‌های مختلف درباره‌ی گونه‌های نزول قرآن کریم؛
- ✓ همزمانی یا تفاوت زمانی رخداد بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) با آغاز نزول وحی؛
- ✓ دلایل نزول تدریجی قرآن کریم؛
- ✓ نخستین و آخرین آیات نازل شده بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)؛
- ✓ معنای لغوی و اصطلاحی واژگان «آیه» و «سوره»؛
- ✓ ترتیب سوره‌های قرآن کریم؛
- ✓ تعداد آیات و سوره‌های قرآن کریم.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

- دیدگاه‌های مختلف درباره‌ی گونه‌های نزول قرآن کریم
- همزمانی یا تفاوت زمانی رخداد بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) با آغاز نزول قرآن کریم
- حکمت نزول تدریجی قرآن کریم
- نخستین و آخرین آیات نازل شده
- معنای دو واژه «آیه» و «سوره»
- ترتیب و تعداد آیات و سوره‌های قرآن کریم
- چکیده

جلسه پنجم

اسباب نزول قرآن کریم

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ معنای لغوی و اصطلاحی سبب نزول قرآن کریم؛
- ✓ اسباب نزول قرآن کریم و فواید شناخت آن؛
- ✓ روایات سبب نزول قرآن کریم؛
- ✓ تلاش عالمان متأخر در زمینه سبب نزول قرآن کریم.

اهداف درس

- مروری بر مباحث پیشین
- معنای سبب نزول قرآن کریم
- الف) معنای لغوی
- ب) معنای اصطلاحی
- نمونه‌هایی از اسباب نزول قرآن کریم
- سبب نزول و شأن نزول
- فواید آشنایی با اسباب نزول قرآن کریم
- روایات اسباب نزول
- تلاش علمی عالمان متأخر در زمینه اسباب نزول قرآن کریم
- اعتبار عموم لفظ، در برابر خصوص سبب
- اعتبار روایات سبب نزول
- چکیده

جلسه ششم

آیات و سوره‌های مکی و مدنی

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ معیارها، فواید و کاربردهای شناسایی آیات و سوره‌های مکی و مدنی و شیوه‌ی بازشناسی آنها؛
- ✓ اعتبار سنجی روایاتی که در مورد شناسایی آیات و سوره‌های مکی و مدنی صادر شده‌اند.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

معیارهای شناخت آیات و سوره‌های مکی و مدنی و نقد آنها

فواید و کاربردهای شناخت آیات و سوره‌های مکی و مدنی

شیوه‌ی بازشناسی آیات و سوره‌های مکی و مدنی

پیشینه‌ی طرح مسئله آیات مکی و مدنی

بررسی یک احتمال

اعتبار روایات وارده در شناسایی آیات و سوره‌های مکی و مدنی

جمع‌بندی

چکیده

جلسه هفتم

کتابت قرآن کریم

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ جایگاه کتابت و نگارش در قرآن کریم؛
- ✓ نگارش قرآن در زمان پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله)؛
- ✓ مشهورترین کاتبان وحی در مکه و مدینه؛
- ✓ ابزار و ادوات نگارش قرآن کریم؛
- ✓ ویژگی‌های مصحف امام علی (علیه السلام).

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

خط و کتابت در صدر اسلام

جایگاه کتابت در اسلام

آراء گوناگون درباره آشنایی پیامبر (صلی الله علیه و آله) با خواندن و نوشتن و نقد آنها (۱)

آراء گوناگون درباره آشنایی پیامبر (صلی الله علیه و آله) با خواندن و نوشتن و نقد آنها (۲)

کاتبان وحی

ابزار نگارش قرآن در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

مصحف (صحیفه)

مصاحق‌یف صحابه

مصحف امام علی (علیه السلام)

چکیده

جلسه هشتم

جمع قرآن کریم (۱)

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ رخداد جمع قرآن کریم؛
- ✓ معنای لغوی و اصطلاحی جمع قرآن کریم و مراحل انجام آن؛
- ✓ دیدگاه‌های مختلف دربارهٔ زمان جمع و تألیف قرآن کریم.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

معنای لغوی جمع قرآن و مراحل انجام آن

معنای اصطلاحی جمع قرآن

نکته

جایگاه حفظ قرآن نزد مسلمانان صدر اسلام

دیدگاه‌های مختلف دربارهٔ زمان جمع قرآن کریم

چکیده

جلسه نهم

جمع قرآن کریم (۲)

هدف درس

آشنایی با:

✓ دلایل قائلان به گردآوری قرآن در زمان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) یا پس از رحلت آن

حضرت؛

✓ رخداد توحید مصاحف.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

دیدگاه‌های مختلف درباره زمان گردآوری قرآن کریم

دیدگاه نخست: گردآوری قرآن در زمان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

دلایل قائلان به دیدگاه نخست

الف) تحلیل روایی (۲)

ب) حقایق تاریخی

ج) اجماع مسلمانان بر اثبات قرآن تنها از طریق تواتر

د) رویارویی قائلان به گردآوری قرآن پس از رحلت پیامبر با تحریف قرآن

دیدگاه دوم: گردآوری قرآن پس از رحلت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

دلایل قائلان به دیدگاه دوم

توحید مصاحف

چکیده

جلسه دهم

اصلاح شیوه نگارش قرآن

هدف درس

آشنایی با:

- ✓ تاریخچه پیدایش خط و کتابت در میان اعراب جزیره العرب؛
- ✓ اصلاح شیوه نگارش قرآن کریم؛
- ✓ نقطه گذاری، اعراب گذاری و وضع علائم قرآنی.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین
خط و کتابت در جزیره العرب
آغاز اصلاح شیوه نگارش قرآن
شکل و نقط و اعجام
چکیده

جلسه یازدهم

قرائت قرآن کریم (۱)

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ معنای قرائت قرآن؛
- ✓ اختلاف قرائات قرآن و دلایل آن؛
- ✓ قُرْءَ سَبْعَه.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

قرائت مشهور قرآن کریم

معنای قرائت قرآن کریم

اختلاف قرائات

دلایل اختلاف قرائات (۱)

دلایل اختلاف قرائات (۲)

قُرْءَ سَبْعَه

چکیده

جلسه دوازدهم

قرائت قرآن کریم (۲)

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ قاریان قرائت سبعه؛
- ✓ مسائل مطرح پیرامون تواتر و اعتبار قرائت سبعه؛
- ✓ حدیث «أحرف سبعه» و بی‌ارتباطی آن با مسئله تواتر قرائت.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

قرائت سبعه

تواتر قرائت سبعه

دلایل عدم تواتر قرائت سبعه

حدیث «أحرف سبعه»

معنای واژه «حرف» در روایات

اشکال ارتباط حدیث «أحرف سبعه» با تواتر قرائت

جمع‌بندی

چکیده

جلسه سیزدهم

قرائت قرآن کریم (۳)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ بررسی نظریه تواتر، حجیت، اعتبار قرائات سبعة و نقد آیت الله خوئی بر آنها.

هدف درس

مروری بر مباحث پیشین

دلایل قائلان به تواتر قرائات سبعة و نقد آیت الله خوئی بر آنها

دلیل اول و نقد آن

دلیل دوم و نقد آن

دلیل سوم و نقد آن

نکته

حجیت قرائات سبعة

جمع بندی

چکیده

جلسه چهاردهم

مروری بر مباحث پیش گفته

اهداف درس

آشنایی با:

✓ نگاهی دوباره بر آموزه‌های جلسات گذشته.

هدف درس

مروری بر مباحث جلسات اول و دوم

مروری بر مباحث جلسات سوم و چهارم

مروری بر مباحث جلسات پنجم، ششم و هفتم

مروری بر مباحث جلسات هشتم، نهم و دهم

مروری بر مباحث جلسات یازدهم، دوازدهم و سیزدهم